

प्राथमिक तहमा स्थानीय पाठ्यक्रमको रूपमा उराव भाषाको पाठ्यक्रमको
निर्माण र कार्यान्वयनको अवस्थाको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालयको शिक्षाशास्त्र सङ्घायको पाठ्यक्रम तथा
मूल्याङ्कन विभाग अन्तर्गत एम.एड् दोस्रो वर्षको
आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नका लागि
तयार पारिएको
शोधपत्र

प्रस्तूतकर्ता
चूडामणि खनाल
जनता बहुमुखि क्याम्पस इटहरी, सुनसरी
२०७०

प्राथमिक तहमा स्थानिय पाठ्यक्रमको रुपमा उराव भाषाको पाठ्यक्रमको
निर्माण र कार्यान्वयनको अवस्थाको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालयको शिक्षाशास्त्र सङ्घायको पाठ्यक्रम तथा
मूल्याङ्कन विभाग अन्तर्गत एम.एड् दोस्रो वर्षको
आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नका लागि
तयार पारिएको
शोधपत्र

प्रस्तूतकर्ता
चूडामणि खनाल
जनता बहुमुखि क्याम्पस इटहरी, सुनसरी
२०७०

परिक्षा रो.न. २१८०११३ - २०६६
त्रि. वि.द. न. २८३६० - ९२
क्याम्पस रो. न. १२७ - २०६५

शोध बुझाएको मिति - २०७१/०१/१०
शोध स्वीकृत मिति - २०७१/०२/१२
(२६मे, २०१४)

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

जनता बहुमुखि क्याम्पस इटहरी, सुनसरी

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय अर्न्तगत स्नातकोत्तर तह दोश्रो वर्ष पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विषयको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्न जनता बहुमुखी क्याम्पस इटहरीका शोधार्थी चूडामणि खनालले मेरो सल्लाह र निर्देशनमा “प्राथमिक तहमा स्थानिय पाठ्यक्रमका रूपमा उराव(भाँगड) भाषाको पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयनको अवस्थाको अध्ययन ” विषयमा शोधपत्र तयार गर्नु भएकाले आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि मूल्याङ्कन समितिमा सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७०।१२।०६

.....
टोलनाथ काफ्ले
(उप-प्राध्यपक)
शोध निर्देशक

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
जनता बहुमुखि क्याम्पस इटहरी, सुनसरी

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय अर्न्तगत स्नातकोत्तर तह दोश्रो वर्ष पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विषयको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्न जनता बहुमुखी क्याम्पस इटहरीका शोधार्थी छात्र चूडामणि खनालले “प्राथमिक तहमा स्थानिय पाठ्यक्रमका रुपमा उराव (भँगाड) भाषाको पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयनको अवस्थाको अध्ययन” विषयमा शोधपत्र तयार गरि स्वीकृतिका लागि प्रस्तुत गर्नु भएकोमा यो शोध पत्र मूल्याङ्कन समिति बाट स्वीकृत गरियो ।

१. श्री टोलनाथ काफ्ले

हस्ताक्षर

शोध निर्देशक तथा विभागीय प्रमुख

.....

(पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विभाग)

२. श्री

.....

.....

वाह्य सुपरिवेक्षक

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षा शास्त्र संकाय, पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विषय अर्न्तगत शिक्षाशास्त्र संकाय स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता पुरा गर्ने उदेश्यले “प्राथमिक तहमा स्थानिय पाठ्यक्रमका रूपमा उराव(भाँगड) भाषाको पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयनको अवस्थाको अध्ययन ” भन्ने विषयमा शोध अध्ययन गर्ने अवसर प्रदान गरेकोमा पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विभाग, जनता बहुमुखि क्याम्पस, इटहरी प्रति हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

यो शोध कार्यलाई अघि बढाउन विभिन्न सल्लाह र निर्देशन दिनुहुने पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विभागका विभागीय प्रमुख तथा शोध निर्देशक टोलनाथ काप्ले प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै यस शोध कार्यमा विभिन्न रचनात्मक सल्लाह, सुझाव र निर्देशन दिई यस कार्यलाई अगाडि बढाउन सहयोग पुर्याइदिनु हुने पाठ्यक्रम तथा मूल्याङ्कन विभाग तथा जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरीका उप-प्राध्यापकहरु शान्तिराम दाहाल र राजन शर्मा प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

शोध कार्यका लागि सूचना एवं तथ्याङ्क उपलब्ध गराई सहयोग पुर्याइदिनु हुने छनोटमा परेका विद्यालयका प्र.अ.हरु, शिक्षकहरु, विद्यार्थीहरु, वि.व्या.स.पदाधिकारीहरु, स्रोत व्यक्तिहरु, शैक्षिक तालिम केन्द्र इनरुवाका प्रशिक्षक, जिल्ला शिक्षा कार्यालयका अधिकृत प्रति पनि हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । अन्त्यमा यो शोध पत्रलाई टंकन गर्न सहयोग पुर्याउनु हुने भेराइटी बुक्स एण्ड स्टेशनरीकी सचिता पोखेल प्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु ।

मिति : २०७०।१२।०६

चूडामणि खनाल

शोधसार

यो शोध अध्ययन “प्राथमिक तहमा स्थानिय पाठ्यक्रमका रुपमा उराव(भाँगड) भाषाको पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयनको अवस्थाको अध्ययन ” सम्बन्धमा गरिएको छ । “विश्वव्यापी रुपमा सोची स्थानिय रुपमा कार्य गर ” भन्ने नारालाई आत्मासाथ गर्दै शैक्षिक विकेन्द्रिकरणको अवधारणा र शिक्षाविद्ध हिल्डा टावाको पाठ्यक्रम विकाशको नमूना अनुसार प्राथमिक तहमा स्थानिय पाठ्यक्रमको रुपमा उराव भाषाको पाठ्यक्रमको निर्माण र कार्यान्वयन सम्बन्धमा प्राथमिक तहमा स्थानिय पाठ्यक्रमको रुपमा उराव(भाँगड) भाषाको पाठ्यक्रमको निर्माणको अवस्थाको अध्ययन गर्ने, प्राथमिक तहमा स्थानिय पाठ्यक्रमको रुपमा उराव (भाँगड) भाषाको पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनको अवस्थाको अध्ययन गर्ने र प्राथमिक तहमा स्थानिय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयन गर्दा आइपरेका समस्या समाधानका उपायहरु पत्ता लगाउने उद्देश्य यस अध्ययनको रहेको छ ।

प्रस्तुत अध्ययनलाई पूर्ण गर्न तीनवटा सामुदायिक प्राथमिक विद्यालय,ती विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरु, विद्यालय व्यवस्थापन समितीका अध्यक्षहरु, ती विद्यालयहरु रहेका स्रोत केन्द्रका स्रोतव्यक्तिहरु, जिल्ला शिक्षा कार्यालयका अधिकृत, शैक्षिक तालिम केन्द्र इनरुवाका अधिकृत, स्थानिय विषय शिक्षण गर्ने शिक्षकहरु र प्रत्येक विद्यालयबाट २-२ जनाका दरले विद्यार्थीहरुलाई नमूनाको रुपमा उद्देश्यमूलक नमूना छनोट विधिबाट लिई अन्तर्वाता, प्रश्नावलि, दस्तावेज अध्ययनलाई अनुसन्धानका साधनको रुपमा लिई क्याम्पसका विषयशिक्षकहरुको सल्लाह, सुभाब एवम् निर्देशनलाई आधार मानेर गुणत्मक तथा सामान्य तथ्याङ्कशास्त्रिय विधिको प्रयोग गरि व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ ।

नमूना छनोटमा परेका तीनवटा विद्यालयहरु मध्ये श्री प्रकाश सुनिल प्रा.वि. र श्री कर्मा प्रा.वि.मा उराव विद्यार्थी संख्या ५० प्रतिसत भन्दा भएता पनि अंग्रेजी विषय स्थानिय पाठ्यक्रमका रुपमा कक्षा १-५ मा प्रयोगमा रहेको पाइयो र श्री शारदा प्रा.वि.मा कक्षा १-३ मा उराव भाषाको पाठ्यक्रम निर्माण गरी कार्यान्वयन गरेको र कक्षा ४-५ मा अंग्रेजी विषयलाई स्थानिय पाठ्यक्रमका रुपमा प्रयोग गरेको पाइयो । उराव भाषाको पाठ्यक्रममा सुनाइ,बोलाइ, पढाइ र लेखाइ गरी चारवटा भाषिक सिपलाई जोड दिएको पाइयो जहाँ तीनीहरुका लागी स्पष्ट पाठ्यभार (प्रतिसत)मा विभाजन गरेको पाइयो । पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनका लागी अलग्गै शिक्षकको व्यवस्था, पाठ्यपुस्तकको लेखन तथा प्रकाशन, विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण विधि, शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग गरेको पाइयो । स्थानिय पाठ्यक्रमको निर्माणमा स्रोत केन्द्र, जिल्ला शिक्षा कार्यालय, शैक्षिक तालिम केन्द्र, गाँउ विकास समिती, विद्यालय प्रशासन कम जिम्मेवार पाइयो । पाठ्यक्रमको निर्माणमा वजेट अभाव, जनशक्ति अभाव, तालिमको अभाव, अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणको अभाव जस्ता समस्याहरु देखिएकाले त्यसको समाधान तर्फ ध्यान कन्द्रित गर्दै स्रोत केन्द्र तथा जिल्ला स्तरमा वातावरण तथा परिवेश मिल्ने विद्यालयहरुमा एकै खालको पाठ्यक्रम स्थानिय आवश्यकता अनुसार निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने देखियो ।

विषय सूची

	पेज
आवरण पृष्ठ	i
सिफारिस पत्र	ii
स्वीकृति पत्र	iii
कृतज्ञता ज्ञापन	iv
शोधसार	v
विषयसूची	vi
तालिका सूची	viii
चित्र सूचि	ix
संक्षिप्त रूप	x

परिच्छेद: एक परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	५
१.३ अध्ययनको औचित्य	५
१.४ अध्ययनको उद्देश्य	६
१.५ अनुसन्धानात्मक प्रश्न	६
१.६ अध्ययनको परिसीमा	७
१.७ परिभाषित शब्दहरू	७

परिच्छेद: दुई

सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन तथा सैद्धान्तिक ढाचाँ

२.१ सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन	८
२.२ अध्ययनको सैद्धान्तिक खाका	१३
२.३ शैक्षिकउपादयेता	१५

परिच्छेद:तीन
अध्ययन विधि

३.१ अनुसन्धान ढाचाँ	१६
३.२ अध्ययनको जनसङ्ख्या	१६
३.३ नमूना छनोट	१७
३.४ तथ्याङ्कको स्रोत	१८
३.५ अनुसन्धानका साधनहरु	१८
३.६ साधनको वैधता	१९
३.७ तथ्याङ्क संकलन प्रक्रिया	१९

परिच्छेद- चार
तथ्याङ्कको व्याख्या र विश्लेषण

४.१ प्राथमिक तहमा स्थानिय पाठ्यक्रमको रुपमा उराव(भाँगड) भाषाको पाठ्यक्रमका निर्माणको अवस्था	२०
४.२ प्राथमिक तहमा स्थानिय पाठ्यक्रमको रुपमा उराव(भाँगड) भाषाको पाठ्यक्रमको कार्यान्वयनको अवस्था	३०
४.३ प्राथमिक तहमा स्थानिय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयन गर्दा आइपरेका समस्या समाधानका उपायहरु	३७

परिच्छेद-पाँच
प्राप्ति, निष्कर्ष र सुझावहरु

५.१ प्राप्तीहरु	४५
५.२ निष्कर्षहरु	४६
५.३ सुझावहरु	४७
सन्दर्भ सूची	
अनुसूचीहरु	

तालिका सूची

तालिका नं.	शिर्षक	पेज
१.	विद्यार्थी विवरण -२०७०	२२
२.	प्राथमिक तहमा स्थानिय पाठ्यक्रम निर्माणको वर्तमान अवस्थाको विवरण	२३
३.	पाठ्यपुस्तकमा समावेश गरिने विषयबस्तु(विद्या)को विवरण	२४
४.	भाषिक सीपगत आधारमा पाठ्यभार विवरण	२६
५.	स्थानिय विषयको शिक्षणमा प्रयोग गरिएको शिक्षण विधि विवरण	२७
६.	स्थानिय विषयमा विद्यार्थी मूल्याङ्कनका लागी प्रयोग गरिएका साधनहरुको विवरण	२९
७.	शारदा प्रा.वि.को कक्षागत तथा विषयगत सिकाइ उपलब्धि विवरण -२०६९	३१
८.	प्रकाश सुनिल प्रा.वि.को कक्षागत तथा विषयगत सिकाइ उपलब्धि विवरण -२०६९	३२
९.	कर्मा प्रा.वि.को कक्षागत तथा विषयगत सिकाइ उपलब्धि विवरण -२०६९	३३
१०.	स्थानिय पाठ्यक्रम अन्तर्गतका विषयबस्तुको शिक्षणमा प्रयोग गरिने शैक्षिक सामाग्री विवरण	३५
११.	कक्षा छाडने विद्यार्थी विवरण -२०६९	३६
१२.	स्थानिय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयनमा देखापरेका समस्या सम्बन्धमा प्र.अ.को धारणा	३८
१३.	स्थानिय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयनका समस्याको समाधानका उपाय सम्बन्धमा प्र.अ.को धारणा	३९
१४.	स्थानिय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयनमा देखापरेका समस्या सम्बन्धमा विषय शिक्षकको को धारणा	४३
१५.	स्थानिय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयनका समस्याको समाधानका उपाय सम्बन्धमा विषय शिक्षकको धारणा	४४

चित्र सूची

	पेज
चित्र १ विद्यार्थी प्रतिसतको बहुगुणी स्तम्भ चित्र	२२
चित्र २ पाठ्यभार वितरणको बहुगुणी स्तम्भ चित्र	२६
चित्र ३ शिक्षणविधि प्रयोग गर्ने शिक्षक विवरणको वृत्तचित्र	२८
चित्र ४ मूल्याङ्कनका साधनहरुको प्रयोग गर्ने शिक्षक विवरणको वृत्तचित्र	२९
चित्र ५ शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग गर्ने शिक्षक विवरणको वृत्तचित्र	३५
चित्र ६ कक्षा छाडने विद्यार्थी विवरणको वृत्तचित्र	३७

संक्षिप्त शब्दावलीहरु

- वि. व्य. स. = विद्यालय व्यवस्थापन समिति
शै. ता. के. = शैक्षिक तालिम केन्द्र
प्र. अ. = प्रधानाध्यापक
जि.शि.का. = जिल्ला शिक्षा कार्यालय
प्रा.वि. = प्राथमिक विद्यालय
रा.शि.प.यो. = राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजना
वि.नि. = विद्यालय निरिक्षक
पा.वि.के. = पाठ्यक्रम विकास केन्द्र